

VESTTYSK TV - STRUKTUR OG INDHOLD

Af Mikael Westergaard-Nielsen

Nærværende artikel er "stykket sammen" af dels et sammendrag af en rapport til det humanistiske og samfundsvidenskabelige forskningsråd om indhold og struktur i vesttysk tv udarbejdet i 1980, dels af et foredrag holdt ved Foreningen Nordens mediekonference på Hindsgavl i februar 1981; deraf dens ujævne karakter. Mangel på tid og ressourcer har desværre hindret en ajourføring af artiklens indhold; alligevel håber jeg den vil kunne fungere som udgangspunkt for eller indgå i et videre arbejde med vesttysk radio/tv.

Indledning

Allerede i 1983/84 kan vi forvente at have vesttysk tv over os - bogstaveligt talt; omkring dette tidspunkt ventes den første vesttyske tv-satellit opsendt. Mindst 1/3 af den danske befolkning har allerede mulighed for at se vesttysk tv - og gør det i udstrakt grad (det drejer sig om befolkningen i landets sydlige regioner og i de områder, der er gjort tilgængelige for vesttysk tv via parabolantenner og kabelanlæg (eksempelvis Århus og Ishøj)).

Der er således al mulig grund til at iværksætte en undersøgelse af den vesttyske programflade og -produktion. Men for at forstå, hvorfor denne flade/produktion tager sig ud som den gør, er det tillige nødvendigt at besidde kendskab til vesttysk tv's aktuelle struktur og organisation, og for igen at forstå denne sidste er et kendskab til ihvertfald dele af det vesttyske tv's historiske tilblivelse uomgængeligt.

Genopbygningen af radio/tv i Vesttyskland efter 2. verdenskrig

Sammen med den tyske stat i almindelighed brød i 1945 også den tyske radioorganisation sammen. Enhver ukontrolleret sendevirksomhed fra tysk hold blev forbudt.

De eksisterende sendeanlæg blev beslaglagt af besættelsesmagterne og derefter, i første omgang, benyttet som sendere for besættelsestropperne eller af militærregeringen.

Så lidt som det var tilfældet efter den første verdenskrig blev den tyske radio efter den anden verdenskrig (gen)opbygget ud fra teoretiske (kommunikationsteoretiske) overvejelser; det var i første række den konkrete historiske situation og de praktiske forholdsregler, der udsprang heraf, der blev bestemmende for genopbygningen. Fremfor alt virkede Tysklands umiddelbare nationalsocialistiske fortid, hvori radioen var blevet gjort til instrument for den nationalsocialistiske politik, bestemmende ind på disse praktisk-politiske forholdsregler (men også, i nogen grad, den middelbare fortid, nemlig Weimarrepublikkens radioorganisation; det hed ikke alene "nie wieder Goebbels", men også: "nie wieder Hugenberg"):

Den tyske radio var trods fremragende kulturelle præstationer upolitisk i negativ forstand, i stedet for at være overpartisk, dvs. i stedet for at besidde uafhængig handlefrihed. Resultatet var, at radioen aldrig for alvor kunne sættes ind i forsvaret af de demokratiske frihedsrettigheder.

Den daværende organisation (altså Weimartidens, MW-N) gjorde det overordentlig let for det nationalsocialistiske regime at lægge hånd på radioen og at kue de regionale selskaber til tavshed slet og ret. Et instrument som radioen bør ikke beherskes af de politiske partier eller af en eller flere regeringer. Det må være i stand til, om nødvendigt, at kritisere partiers og regeringers handlinger. (Sir Christopher Steel, britisk militærguvernør, 1948, cit. efter Michael Wolf Thomas: Die Verteidigung der Rundfunkfreiheit, s. 20 f).

Et yderligere afgørende moment var opdelingen af Tyskland i fire besættelseszoner. Som allerede nævnt stod besættelsesmagterne i de enkelte besættelseszoner for de første radioudsendelser i Tyskland efter kapitulationen - udsendelser hvis primære formål var en "Umerziehung des deutschen Volkes" - de var momenter i den af de allierede iværksatte afnazificeringsproces¹. Myndigheden over den tyske radio, der umiddelbart efter krigsafslutningen var overgået til det allierede kontrolråd, blev kort efter overdraget til den øverstkommanderende i de enkelte zoner. Først senere og lidt efter lidt blev tyskere inddraget i udformningen af udsendelserne. Det var de allieredes hensigt at skabe en radioorganisation efter

deres forestillinger, som så derefter kunne overgives til tyskerne. Medieforskeren Hans-Ulrich Reichert hævder, at den allierede radio/fjernsynspolitik i alt væsentligt gik ud på i de forskellige besættelseszoner at skabe kopier af de respektive besættelsesmagters hjemlandes radiosystemer; stillingtagen til teoretiske organisationsspørgsmål, endsiges saglig afklaring kom i denne forbindelse ikke på tale (H-U. Reichert: Der Kampf um die Autonomie des deutschen Rundfunks, Heidelberg/Stuttgart 1955, s. 23 f). Det er korrekt at de allierede traf politiske afgørelser vedrørende den fremtidige radio/fjernsynsstruktur og -organisation i Tyskland i den umiddelbare efterkrigstid, uden at man samtidig tilstræbte en egentlig afklaring af væsentlige kommunikationspolitiske problemer. Derimod er beskrivelsen af de enkelte besættelseszoners radiosystemer som miniaturebilleder af besættelsesmagternes respektive hjemlige radiosystemer næppe holdbar. Sammenholder man de af besættelsesmagterne etablerede radiosystemer i Tyskland med det amerikanske eller franske radio/fjernsynssystem fremstår betragtelige og afgørende forskelle.

Amerikanerne havde fra første færd til hensigt at oprette flere private radiostationer i den af dem besatte zone. Sommeren 1946 fik de tre delstats(Länder-)regeringer (det nuværende Baden-Württembergs, Bayerns og Hessens) instruks om at privatisere underholdningsradioen, og den 6. aug. 1946 kom da også en tilsvarende beslutning i stand i de pågældende delstatsråd (Länderrat) (jvf. Friederich Schuster: Funkhoheit und Unterhaltungsrundfunk nebst den in den drei Besatzungszonen geltenden Rundfunkgesetzen, in Archiv für den Post- und Fernmeldewesen 6/1949, s. 321). Amerikanerne nærede desuden planer om at oprette et privat radio/fjernsynsselskab i deres fjerde besættelseszone, Hansestadt Bremen².

Amerikanerne opererede således oprindeligt med et kommercielt radiosystem efter hjemlandets forbillede, en præference der begrundes af Barbara Mettler således:

Det var det system, der i videste mål imødekom deres forestilling om statslig uafhængighed; det modsvarede deres pluralismeprincip for så vidt som - ligesom i forbindelse med et kommercielt system - (angiveligt) alle et samfunds organisationer enten kan tilkøbe sig afmålt sendetid eller oprette en egen sender; og endelig af den grund at det amerikanske demokrati fremfor noget andet er baseret på den overbevisning, at liberalisme og demokrati er betinget af en privat virksomhedsøkonomis fungeren, en økonomi hvis princip-

per følgelig må udbredes til så vide områder af samfundet som muligt³.

Årsagerne til at den amerikanske militærregering lod sine planer om private radiostationer falde har været flere. Dels tekniske grunde⁴, dels de allerede omtalte økonomiske kendsgerninger⁵ og endelig forståelsen af, at den amerikanske model på grund af dens fuldstændige fremmedartethed i forhold til det hidtil i Tyskland fremherskende radiokoncept ikke lod sig overføre til den tyske situation⁶. Da det ikke viste sig fremkommeligt at privatisere radioen, stod amerikanerne i stedet fast på, at der i de delstater der hørte til deres besættelseszone, skulle oprettes offentlig-retslige radio/fjernsynsanstalter, således at hver delstat (og Bremen) fik sin egen anstalt. Herved opfyldtes, ihvertfald i begrænset omfang, det amerikanske pluralismekrav. På denne måde opstod - gennem amerikansk inspiret/influeret (jf. nedenfor) Länderlovgivning - i den amerikanske zone 4 offentlig-retslige radioanstalter: Der Bayerische Rundfunk (BR) i München, Hessischer Rundfunk (HR) i Frankfurt am Main, Süddeutscher Rundfunk (SDR) i Stuttgart og Radio Bremen (RB). I såvel den britiske som den franske zone blev der derimod - divergerende fra de amerikanske forestillinger, men modsvarende den centralt organiserede radio i henholdsvis Frankrig og England - etableret en central radioanstalt for hele zonen⁷. I Hamburg opstod med virkning fra 1.1.1948 for den britiske besættelseszones område (Länderne Nordrhein-Westfalen, Niedersachsen, Schleswig-Holstein og Hansestadt Hamburg) den offentlig-retslige anstalt Nordwestdeutscher Rundfunk (NWDR). I Sydvesttyskland i den franske zone oprettedes til radiodækning af Länderne Rheinland-Pfalz, Baden und Württemberg-Hohenzollern den offentlig-retslige anstalt Südwestfunk (SWF). Mens NWDR iøjnefaldende har BBC som forbillede, adskiller SWF sig lige så iøjnefaldende fra den franske radio ved at være offentlig-retslig og ikke statslig; denne organisationsmodel turde franskmændene ikke overlade tyskerne!

De tre vestlige besættelsesmagters organisationsforestillinger faldt sammen på ét punkt, især: det primære mål var, i alle tre zoner, at sikre den fremtidige tyske radios uafhængighed af staten. Dette krav lå i nødvendig forlængelse af erfaringerne fra Det tredje Rige, og, i det mindste for amerikanernes vedkommende, tillige som konsekvent projektion af den egne radioorganisation.

For at garantere radioens uafhængighed af staten blev det forordnet, at rigspost-

væsnets sendeanlæg og rigsradioselskabets (RRGs) formue blev overdraget til de enkelte sendeanstalter; postvæsenets opgaver bestod herefter udelukkende i opkrævning af licens, "støjfjerningstjeneste" (Entstördienst) og ledningsførelse. For yderligere at styrke radioanstalterne i deres status som autarke, indrømmede man dem ret til at fastsætte licensens størrelse.

Men staten var ikke den eneste interesseinstans, radioen gennem organisationsmæssige forholdsregler skulle holdes fri af. I næsten enslydende formuleringer krævede amerikanerne i Bayern og Hessen, at radioanstalterne skulle oprettes som "organer for almenhedens offentlige tjenesteydelse (...), som ikke beherskes af særlige interessegrupper, staten eller politiske, økonomiske, religiøse eller andre enkeltgrupper". Radiostationerne skulle betragtes som "offentlige servicevirksomheder (.), som må være tilgængelige i samme grad for alle opfattelser og kulturelle behov". I overensstemmelse med dette koncept for den "ny" tyske radio og dens organisation så amerikanerne - i samme forbindelse - med velvilje på fremkomne forslag til oprettelse af et opsynsorgan i form af et radiatoråd, hvori repræsentanter for forskellige grupper i det tyske folk skulle have sæde⁸. Den amerikanske militærregering i Bayern understregede, at dette opsynsorgan så også måtte rumme grupper, der "virkelig var repræsentanter for hele folket". "Ved dannelsen af opsyns- og driftsorganer må der omhyggeligt tages højde for, at enhver form for majorisering gennem koncentration af myndigheds-, politiske, religiøse eller økonomiske interessegrupper undgås"⁹. Ledepincip nummer to fra besættelsesmagterne blev således kravet om en pluralistisk indre organisationsstruktur.

Vesttysk tv's aktuelle struktur og organisation

I 1948/49 blev det pålagt de enkelte radioanstalter, hvis organisation og distribution som netop beskrevet i høj grad var resultatet af den allierede radiopolitik i Tyskland i den umiddelbare efterkrigstid, at varetage driften af også fjernsyn i vestzonerne. Hermed overførtes de tre principper, der kendetegnede og stadig kendetegner organisationen af radioen i Forbundsrepublikken, til organisationen af det vesttyske tv, nemlig: føderalistisk opbygning, offentlig-retsligt bærerskab og samfundsmæssig kontrol.

Den vesttyske seer har i dag tre forskellige vesttyske programmer (plus et antal udenlandske) at vælge imellem: ARD I, ZDF og ARD III. ARD står for Arbeitsgemeinschaft der öffentlich-rechtlichen Rundfunkanstalten der Bundesrepublik Deutschland, en betegnelse der i sig selv indicerer de væsentligste karakteristika ved det vesttyske tv's organisation og struktur:

1) den føderalistiske opbygning (der modsvarer Forbundsrepublikkens føderalistiske struktur, delstatsstrukturen. ARD dannedes i 1950 og fik i løbet af 50'erne de nuværende ni vesttyske radio- og fjernsynsanstalter - der hver for sig er underlagt én eller flere delstaters lovgivning og retsopsyn - som medlemmer. Hver anstalt har forpligtet sig til at producere og overdrage udsendelser til det fælles program i henhold til en fordelingsnøgle, der er baseret på omfanget af anstaltens respektive licensindtægter. De ni anstalter og deres procentvise bidrag til det fælles fjernsynsprogram er: Westdeutscher Rundfunk (WDR, med sæde i Köln) 25%, Norddeutscher Rundfunk (NDR, med sæde i Hamburg) 20%, Bayerischer Rundfunk (BR, med sæde i München) 17%, Sender Freies Berlin (SFB, Berlin), Hessischer Rundfunk (HR, med sæde i Frankfurt a.M.), Süddeutscher Rundfunk (SDR, Stuttgart), Südwestfunk (SWF, Mainz) hver 8%, Saarländischer Rundfunk (SR, Saarbrücken) og Radio Bremen (RB) hver 3%. På ARDs permanente programkonference fremlægges og diskuteres de enkelte anstalters planer og forslag til fællesprogrammet, ligesom ARD overhovedet - via en række fællesorganer - fungerer som den autoritative ramme om alle medlemsanstaltens aktiviteter i forbindelse med produktionen af det fælles formiddags-, eftermiddags- og aftenprogram, regionalprogrammerne og endelig III.-programmerne, d.v.s. de fem ARD III programmer, som der er et endnu tættere samarbejde om. Hver anstalt sender imidlertid kun inden for den delstat som den er underlagt.

2) det offentlig-retslige bærerskab: det vesttyske tv er hverken privat eller statsligt. Radio- og fjernsynsspredningen i Vesttyskland varetages af almennyttige, offentlig-retslige anstalter. Imidlertid er den gængse tyske offentlig-retslige institution betragteligt modificeret med henblik på anvendelsen på netop radio- og fjernsynsområdet for at sikre dette områdes neutralitet og uafhængighed. Länderne inden for hvis kompetenceområde foranstaltning af radio og fjernsyn stort set falder er berettiget til færre indgreb over for radio/fjernsynsanstalterne end tilfældet er i forbindelse med andre offentlig-retslige institutioner. De har ingen

ret til at udstede statslige pålæg, ingen beføjelse til at føre løbende kontrol med anstaltsorganerne (jf. redegørelsen for anstaltens interne organer nedenfor), og heller ingen finansielle forpligtelser overfor disse. Radio/fjernsynsanstalterne har selvforvaltningsret, og er kun underlagt statens almene retsopsyn¹⁰.

Radio/fjernsynsanstaltens økonomiske uafhængighed er sikret gennem disses finansiering gennem licens. Hertil er - i udviklingens løb - i stigende grad kommet indtægterne fra reklamer. Den af statsbudgettet uafhængige finansforfatning kompletteres af radio/fjernsynsanstaltens budgetretslige selvstændighed.

En begrænsning i denne økonomiske uafhængighed er det naturligtvis, at licensens størrelse fastsættes af de enkelte delstaters regering er oftest ud fra politiske hensyn - et forhold, der gennem mange år har båndlagt anstaltens ekspansion.

3) - der følger af det offentlig-retslige bærerskab - samfundsmæssig kontrol via offentlig repræsentation i radio-/fjernsyns- og forvaltningsråd. Det samfundsmæssige opsyn med radio/fjernsyn skal sikre, at alle vigtige samfundsmæssige grupper kan komme til orde i radio/tv, og det skal garantere programmets (resp. radio- og tv-) 'afvejethed' (Ausgewogenheit). Hensigten hermed er ikke at opnå en neutralitet i radio og fjernsyn i betydningen "uden standpunkt", men derimod en afvejet hensyntagen til de forskellige meningspositioner indenfor samfundet¹¹.

Vesttysk radio og tv er således integrationsinstitutioner: de skal repræsentere - i kraft af deres offentlig-retslige struktur - i sig en mangfoldighed af samfundets meninger. Deres opgaver og strukturer må - som for de øvrige massemediers vedkommende i Forbundsrepublikken - afledes af normative forestillinger om politisk offentlighed. Mere konkret er den samfundsmæssige kontrol organiseret i et opsynsrådssystem, der indrømmer de forskellige rådstyper væsentlig indflydelse på radio- og fjernsynsanstaltens daglige drift. Organisationen af den samfundsmæssige kontrol er forskellig i de 9 radio-/fjernsynsanstalter, men fundamentalt set er alle de vesttyske radio-/fjernsynsråd sammensat ud fra to principper: 'stænder-princippet' og/eller 'det parlamentariske princip'.

I stænder-modellen, der anvendes af et flertal af radio-/fjernsynsanstalterne, sender ikke alene de politiske partier, men også de forskellige 'samfundsmæssige

grupper', institutioner og organisationer, deres repræsentanter til radio-/fjernsynsrådet. I den parlamentariske model, som man finder i NDR og WDR, vælges rådsmedlemmerne - uden foreskrifter om en pluralistisk sammensætning - af parlamentet, og disse medlemmer er i praksis regerings- eller parlamentsmedlemmer. Ved disse to anstalter er til gengæld de som supplement foreskrevne programråd stændermæssigt sammensat: flertallet af medlemmerne udpeges af radorådet efter indstilling fra de forskellige organisationer eller institutioner.

En blandingsform mellem den stændermæssige og den parlamentariske model finder man ved SFB, SR og ZDF (efter geografisk udbredelse kan man også kalde den stændermæssige model for den "sydtyske" og den parlamentariske for den "nordtyske" model).

Radioen og fjernsynets udvikling i Vesttyskland er kendetegnet ved en tendens til en forstærkelse af den statslige indflydelse på institutionen og til en udskiftning af den stændermæssige model med den parlamentariske. De statslige influeringsforsøg manifesterede sig ikke tydeligt i starten, d.v.s. i forbindelse med etableringen af radio-/fjernsynsanstalterne (hvilket nok hænger sammen med, at denne etablering i udstrakt grad fandt sted efter de allierede besættelsesmagters retningslinier; først efterhånden og lidt efter lidt er radio-/fjernsynsinstitutionen i større omfang kommet under regeringernes, parlamenternes og partifraktionernes kontrol (således eksempelvis i forbindelse med NWDRs genetablering som NDR og WDR, i forbindelse med oprettelsen af ZDF og i forbindelse med ændringen af den bayerske radio/fjernsynslov i 1972¹²). Ud fra sin konstruktion synes den stændermæssige repræsentationsmodus i højere grad at kunne sætte grænser for de statslige institutioners og herskende partiinteressers indflydelse. I Rundfunkfreiheit als Organisationsproblem (in Recht und Staat 422/423 Tübingen 1973) påpeger Starck, at i samtlige anstalters radio- og fjernsynsråd var i 1972 35% af medlemmerne fra den eksekutive og lovgivende magt. Særlig massiv er stats- og partiindflydelsen - en indflydelse, der rækker dybt ned i personalepolitikken - ganske vist ved de parlamentarisk bemandede forsamlinger (NDR, WDR og blandingstypoen ZDF), men heller ikke den pluralistiske organisation er altså i sig selv - tilsyneladende - et effektivt middel mod partimæssig overlejring.

Det har i tidens løb ikke skortet på reformforslag vedrørende sammensætningsprin-

cipper for radio og fjernsynsrådene, men indtil videre lever de vesttyske radio/fjernsynsanstalter med den syd- og den nordtyske model og disses blandformer; hermed lever de også med stadige forsøg på at etablere en kraftigere ekstern politisk styring af anstalterne fra statslige institutioners og politiske partiers side: forsøg på at sætte specielle partiønsker igennem via nedsættelsen af radio-/fjernsyns- og forvaltningsråd, forsøg på - igen herigennem, at influere valget af intendant og atter herigennem - besættelsen af de ledende stillinger inden for anstalterne, og forsøg på herigennem igen - at øve indflydelse på såvel samlet programpolitik som enkeltudsendelsers udformning.

ZDF

Mens programmerne ARD I og ARD III således produceres decentralt - omend inden for en delegeret central ramme - produceres det tyske program 2 (Zweites Deutsches Fernsehen) centralt.

ZDF er som de øvrige radio- og fjernsynsanstalter i Vesttyskland en offentlig-retslig institution. Den blev grundlagt i 1961 af alle 11 delstater i fællesskab efter en mangeårig strid mellem forbundsregering, private interessenter og delstaterne om, inden for hvis kompetenceområde foranstaltningen af radio og fjernsyn i Vesttyskland ligger - en strid, som Forbundsforfatningsdomstolen i 1961 afgjorde til fordel for delstaterne (Adenauer måtte skrinlægge sine planer om en tysk kanal 2 som særligt talerør for forbundsregeringen), ZDF-fjernsynsanstalten, der finansieres af 30% af ARD-delstatsanstaltnernes licensindtægter, samt af egne reklameindtægter, påbegyndte udsendelsen af et selvstændigt fjernsynsprogram i 1963. Mens ARD-anstalterne selv råder over sendeanlæg, sendes ZDFs udsendelserne i lighed med ARDs III.-programmer over den tyske forbundsposts sendeanlæg. Selv om ZDF samarbejder med ARD i spørgsmål vedrørende programlægning (de respektive programplaner afstemmes indbyrdes i koordinationsamtaler og overenskomster) og i tekniske og finansielle anliggender, adskiller ZDF sig betragteligt fra ARD i struktur og karakteristika, - et forhold som vil blive belyst i det følgende.

Vesttysk tv: indhold

Hvad rummer vesttysk tv indholdsmæssigt?

En fyldestgørende besvarelse af dette spørgsmål vil kræve en kvalitativ analyse ikke alene af de enkelte programkategorier i vesttysk tv, men også af indholdet i de enkelte programmer. Dertil er jeg - selvsagt - ikke nået i min undersøgelse (enhver, der har forsøgt sig med indholdsanalyse af blot et enkelt tv-program vil kunne sætte sig ind i et sådant projekts dimensioner), - endnu mindre ville det kunne behandles i denne sammenhæng. Jeg vil derfor i det følgende sigte mod en knap så fyldestgørende besvarelse, idet jeg vil begrænse mig til at give en oversigt over de forskellige udsendelseskategorier og deres kvantitative og forholdsmæssige udbredelse på de vesttyske programflader, mens den kvalitative analyse vil indskrænke sig til ledsagende generelle bemærkninger.

Programflader

Der hersker almindelig enighed om - i Vesttyskland og formentlig også herhjemme - at programmerne I (altså ARD I) og II (ZDF) fremstår som mere masseorienterede end program III (eller rettere ARD III-programmerne). Dette eller disse sidste betragtes generelt som fjernsyn for intellektuelle. Også ZDF og ARD I har hver deres image: mens ZDF regnes for konservativt eller liberalt, har ARD I i dag ry for at være lettere venstredrejet - især den slags er jo relativt. Kendsgerningen er imidlertid, at de tre programmer gennem de senere år har nærmet sig et stykke til hinanden: man finder i dag uddannelsesudsendelser (omend ikke kompetencegivende) på ZDF, der traditionelt regnes for underholdningsprogram, og omvendt kan man finde lettere underholdning på ARD-III-programmerne.

Programmernes respektive 'grundstammer' er dog forblevet uændret, hvilket også afspejles i seertallene:

ZDF trækker stadig de fleste seere, når det drejer sig om show og quiz-programmer, ARD de fleste, når der er tale om spillefilm, features og fjernsynsserier.

ARD III

Fra midten af 60'erne begyndte nogle af ARD-fjernsynsanstalterne at sende III.-programmer, programmer hvori hovedvægten skulle lægges på udsendelseskategoriene: uddannelse, oplysning og regionale emner. Hensigten var dengang - og er stadig - at bringe udsendelser for kvalificerede mindretal. (Hovedvægten ligger i programmerne på temaområderne: litteratur og sprog, naturvidenskab og teknik, økonomi og samfund). III.-programmernes fælles målsætning førte i 1966 til dannelsen af Verwaltungsvereinbarung über die Zusammenarbeit der dritten Fernsehprogramme, hvis hovedopgave er at sørge for at det enkelte III.-program kan drage størst mulig nytte af de andre III.-programmernes 'eksporterbare' produktioner. Vesttysklands såkaldte 'program III' udgøres i dag af 5 III.-programmer. Delstatsradio- og fjernsynsanstalterne BR, HR og WDR udsender i deres respektive sendeområder hver deres III-program. NDR, RB og SFB foranstalter, ligesom SR, SDR, og SWF, et III-program i fællesskab. Den første treenighed deler sig dog op i forbindelse med formiddagens skole-tv i NDR og RB på den ene side, SFB på den anden.

Et III.-program for en enkelt dag rummer typisk set følgende:

- Fra 8 morgen til 13 er der uddannelses-tv på alle III-programmer (skole-tv, telekollegium, m.v.);
- Eftermiddagen fra kl. 16.00 bringer igen uddannelses-tv i form af mere telekolleg., sprog og gymnastikundervisning m.m.;
- Aftenprogrammet, der starter kl. 19.00 el. 20.00, antager så en lidt mere sofistikeret karakter: kunstnerisk ambitiøse film, serier over interessante emner, mere krævende koncerter el.lign. Det typiske ARD-III.-program byder på mindst en feature om politik eller økonomi, en spillefilm, en serie- eller dokumentationsfilm om kultur, kunst eller litteratur, en klassisk eller beat/pop-koncert og sommetider endog underholdning, f.eks. krimiserien Sunset Strip. Nyheder på engelsk, fransk og selvfølgelig tysk hører ligeledes med til standardprogrammet.

I III.-programmerne er hovedvægten helt tydeligt lagt på udsendelseskategorien kultur, der i 1977 optog næsten 1/3 af årets totale sendetid (i 1978 drejer det sig om 35,5 % af årets totale sendetid, hvori dog ikke skole-tv udsendelserne er indregnet). Mere end 1/4 af den samlede sendetid var i 1977 viet til kategorien

uddannelse (i 1978, hvor skole-tv ikke indregnes, drejede det sig om 12,8%), mens 1/5 af den samlede programtid blev udfyldt med kategorien information (d.v.s. nyheder, aktuelle reportager o.l.) (i ARDs 1978-statistik drejer det sig om 24,4 %.)

I 1977 nåede kategorierne videnskab og underholdning (her forstået som let underholdning) tilsammen ikke op på 1/10 af den totale årlige sendetid, og i ARD-1978 statistikken når underholdningen tilsvarende kun op på 7,3% af den samlede sendetid. Det vil formentlig derfor ikke overraske at III.-programmernes seertal fra begyndelsen var meget små. I de senere år synes disse tal voksende, tilsyneladende fordi programmerne anstrenger sig for også af præsentere udsendelser, der formodes at være attraktive for et bredere publikum (den delstatsanstalt, der mest konsekvent har indledt denne kurs, BR, har kunnet indhøste det højeste gennemsnitlige seertal, 8,1%, af samtlige tredieprogrammer). I sammenligning med ARD og ZDF ligger III.-programmerne dog langt tilbage m.h.t. seertal (undtagen om onsdagen, hvor de har programsat en attraktiv spillefilm til et tidsrum, hvor ARD og ZDF som regel har programsat politiske udsendelser).

Høje seertal har principielt heller aldrig været III.-programmernes mål. Til gengæld har det formentlig været hensigten at 'de kvalificerede mindretal' ikke skulle være de samme, men veksle med de forskellige udsendelsesemner. Meget tyder imidlertid på, at programmerne hidtil overvejende er blevet set af et snævert intellektuelt publikum. Forskellige faktorer bidrager til at fastholde denne tilstand: udsendelsernes tendens til at omgive sig med en særlig dannelses-aura, intellektuel jargon og måske i særlig grad programtidsskrifternes hitlister sørger formentlig for, at et bredere publikum holder sig på afstand.

Der er således al mulig grund til at antage, at de vesttyske III.-programmer heller ikke er eller bliver det store trækplaster for danske seere. Hvis et bredere tysk publikum har kvaler med udsendelsernes tone, sprog og jargon, er det sandsynligt, at et bredere dansk publikum vil have det i højere grad; formentlig vil dog de udmærkede spillefilm - der i III.-programmerne ikke er synkroniserede - kunne friste også et bredere dansk publikum!

ARD I/ZDF

'Underholdningsfjernsyn', 'underholdningspotpourri' er betegnelser som en del af den inden- og udenlandske kritik har hæftet på det vesttyske fjernsyn. Dette rygte stammer således næppe fra III.-programmerne; dets kilde må søges i det vesttyske program I og II's programflader jf. programskemaerne i appendix for hhv. formiddag, eftermiddag og aften, der sammenstiller ugens ARD-I. og ZDF-programmer. ARD-I programmet placerer sig tidsmæssigt i fire blokke (formiddagsprogram, eftermiddagsprogram, regionalprogram(mer) og aftenprogram), mens ZDFs programflader i 3 blokke (formiddags, eftermiddags og aftenprogram). ARD-I og ZDF udsender i tidsrummet 9.30 (ca.) til 13 på hverdagene et fælles formiddagsprogram, der primært sigter på førskolebørn, husmødre og skifteholdsarbejdere. Programmet rummer børneudsendelser, underholdning, spillefilm, features, genudsendelser af politiske magasiner og nyheder.

Efter en pause på ca. 3 timer påbegynder de to kanaler hver deres eftermiddagsprogram (ca. kl. 16.). ARD slutter sit eftermiddagsprogram kl. 18 til fordel for regionalprogrammerne, der løber fra 18 til 20.00. Disse efterfølges så af aftenprogrammet, der sendes til midnat eller senere. På ZDF-kanalen munder eftermiddagsprogrammet direkte ud i aftenprogrammet (kl. 19), der strækker sig til midnat eller derudover).

Eftermiddagsprogrammet rummer for ARDs vedkommende primært udsendelser (underholdning, børneprogrammer, features, ungdomsmagasin, seriefilm) for børn og unge, samt familieudsendelser. ZDFs eftermiddagsprogram indeholder nogenlunde de samme ingredienser (+ uddannelses- og oplysningsudsendelser for unge, der dog - som allerede nævnt - niveaumæssigt befinder sig et godt stykke under ARD III.-programmernes uddannelsesprogrammer og som ikke, som disse sidste, afsluttes med kompetencegivende eksamen); men det indeholder desuden udsendelsen Die Drehschreibe (en art kombineret nyheds- og underholdningsmagasin), samt et afsluttende underholdningsprogram (krimi, tegneseriefilm, quiz, musik, seriefilm eller lignende; begge disse programmer fungerer som indpakning for ZDFs reklameindslag, en sammenhæng, jeg skal vende tilbage til senere.

Også aftenprogrammerne er adskilt. ARD I og ZDF sender hver deres nyheds- og

nyhedsuddybende programmer, hver deres politiske magasiner, hver deres underholdnings- og krimiserier. ZDF scorer de bedste seertal inden for quiz og show, ARD inden for spillefilm, features, og fjersynsserier, Derrick, Der Alte (ZDF), Tatort (ARD), m.fl., shows (Dalli-Dalli, Der grosse Preis, etc.) og tv-lege (TV-Spiele). De importerede seriefilm - mest amerikanske - ses lige flittigt på begge programmer, om end lidt mindre flittigt på det sidste. Kvaliteten er tilsyneladende blevet for ringe for det tyske publikum; det mener i hvert fald de tyske programtidsskrifter. En sammenstilling af seertal i forbindelse med de brede underholdningsudsendelser fra ARD I og ZDF - grundlaget er Telekopidata fra januar måned 1977 - giver følgende tankevækkende tal:

Sendungstyp	Sehbeteiligung	
	(Erwachsebe Personen ab 14 J. %)	Mio.
Deutsche Krimi-Serien (z.B. "Tatort", "Derrick")	47,5	ca. 20,0
Spielfilme	35,0	ca. 15,0
Quiz-Sendungen (z.B. "Dalli-Dalli", "Alles oder nichts")	34,0	ca. 14,5
Volkstücke (z.B. "Erben ist menschlich", Der Haupttreffer")	33,0	ca. 14,0
Ausländische Krimi-Serien (z.B. "Canon", "Petrocelli")	32,7	ca. 14,0
Musik-Shows* (z.B. "Galla Los Angeles", "Victor Borge", "Disco")	23,0	ca. 9,5
Talk-Shows	15,0	ca. 6,5

* Betragter man imidlertid popmusikudsendelserne "Hitparade" og "Disco" isoleret, fås en tydeligt højre seerdeltagelse på 34% (= 14,5 Mio. seere).

Kilde: Die Sehgewohnheiten der Zuschauer in: Peter v. Rügen (Hrsg.) Unterhaltungsmedium Fernsehen, 1979.

Programstatistik: det kvantitative indbyrdes forhold mellem programkategorierne.

Både ARD og ZDF offentliggør hvert år statistikker, der bl.a. belyser, hvor meget den enkelte udsendelseskategori "fylder" i forhold til de øvrige kategorier i den daglige og samlede årlige sendetid. (Programskemaerne i appendix er udarbejdet på baggrund af disse statistikker og betjener sig af samme kategorisering). Af den daglige/årlige programflade optager på ARD I således kategorien:

Dokumentation	: 18,7 %
Religiöse Sendungen	: 1,2 %
Spiele	: 10,2 %
Unterhaltung	: <u>17,2 %</u>
Musik	: 1,2 %
Familiensendungen	: 11,8 %
Tagesschau, Tagesthemen	: 11,3 %
Sport	: 8,1 %
Spielfilme	: 10,9 %

På ZDF er programfladen opdelt på kategorier som følger:

Kultur	: 16,8 %
Fernsehspiel/Film	: 22,2 %
Dokumentar	: 3,4 %
Unterhaltung	: 9,0 %
Theater u. Musik	: 5,9 %
Magazine	: 1,7 %
Aktuelles	: 14,2 %
Innenpolitik	: 4,6 %
Aussenpolitik	: 1,9 %
Gesellschaftspolitik	: 3,6 %
Sport	: 8,4 %
Werbefernsehen	: 2,8 %

Med til underholdningskategorien må imidlertid rimeligvis også regnes spille- og underholdningsfilm (her skelner ARD-statistikken) - ikke mindst fordi program 1

og 2 fortrinsvis sender film af underholdende karakter, mens program III bringer de "lødige" film -, sportsudsendelserne, hvis showkarakter frem for alt ZDFs "aktuelle Sportsstudio" betoner, de talrige underholdende udsendelser i familie-, børne- og ungdomsprogrammer og endelig de underholdende bidrag i de tidlige aftenprogrammers magasiner.

Medregner man alt dette, så ligger underholdningens andel af ARDs program ikke på de små 20%, som ARD årbogen angiver, men snarere på lidt over 50%. Andelen af underholdning hos ZDF anslås af tyske medieforskere (Holzer) til næsten 70% af den totale programflade.

Egenproduktion/fremmedproduktion

ARDs egenproduktion var i 1978 63,4%, koproduktionen 5,2% og importen af fremmedfilm fyldte 18,9%.

For ZDFs vedkommende var egenproduktionen i 1979 31,6%, koproduktionen 2,9%, fremmedproduktionen m.h.t. spillefilm 15,9% og fremmedproduktionen af fjernsynsserier 6,9%.

Når jeg anfører disse uigennemsigtige tal er det for at henlede opmærksomheden på, at med muligheden for at se vesttysk tv i Danmark følger ikke alene muligheden af import af vesttysk livsstil, men også muligheden af en forøget import af anden udenlandsk - ikke mindst amerikansk livsstil. Vesttysk tv sender temmelig mange amerikanske spille- og seriefilm.

Sendetid

Målt med danske forhold sender de vesttyske tv-anstalter temmelig meget fjernsyn. Således sender ARD I dagligt gennemsnitligt 7,9 timer, ARD III.-programmerne 33,1 timer og regionalprogrammerne 11,4 timer. ZDF sender dagligt gennemsnitligt 9,5 timer.

Hertil skal lægges det fælles formiddagsprogram (ARD I/ZDF), der strækker sig over 2,6 timer.

Ialt sender vesttysk fjernsyn således dagligt gennemsnitligt 64,5 timer, altså rigeligt til at udfylde en tyskers eller danskers hverdag. Kategorien: personer o. 14 år ser gennemsnitligt 16-18 timer fjernsyn ugentlig.

Målt med mediegi-ganter som USA og Japan er dette tal imidlertid lavt - så lavt, at tilhængerne af indførelsen af kommercielt tv i Tyskland i forbindelse med den forventede snarlige etablering af kabel- og satellit-tv betegner Forbundsrepublikken som et u-land i mediemæssig sammenhæng. Andre, som f.eks. Helmuth Schmidt plæderer for en ugentlig fjernsynsfri dag.

ZDF/ARD eller den koordinerede kontrast

Ved oprettelsen af ZDF i 1963 fik det allerede eksisterende program (ARD) og det nyoprettede pålæg om at koordinere deres programlægning på en sådan måde, at de to programmer kom til at stå i størst mulig kontrast til hinanden. I § 22, afsnit 4 i statsoverenskomsten vedrørende ZDF hedder det: "Intendanten skal gennem samarbejde med de for det første fjernsynsprogram ansvarlige virke hen mod, at forbundsrepublikkens fjernseere kan vælge mellem to indholdsmæssigt forskellige programmer." I 1967 fastlagde ARD og ZDF i forening et programskema, som skulle garantere en sådan kontrast - et skema som er blevet ændret flere gange siden. Een gang månedligt mødes de to parter for - iflg. overenskomsten - at drøfte det kommende koordinerede program i alle enkeltheder.

Udmøntningen i praksis af dette enkle kontrastprincip har imidlertid vist sig vanskelig. Er der tale om kontrast, når begge kanaler samtidig sender udsendelser af samme kategori, men med forskelligt indhold - altså f.eks. hver sit politiske magasin? Eller er der snarere tale om kontrast, når den ene kanal sender et kulturmagasin, mens det andet byder på krimi? Og hvor bliver kontrasten af, når begge kanaler i week-enden bestræber sig på at underholde seerne mest muligt, eller når begge parter i det tidlige aftenprogram må bestræbe sig på at fastholde flest muligt seere foran skærmen for ikke at bringe reklameindtægterne i fare?

Den mere kritiske del af den tyske fjernsynskritik har hævdet at ARD og ZDF - trods officielle bedyrelser om det modsatte fra de respektive fjernsynsleders side - ikke frembyder noget kontrastprogram, men snarere overbyder hinanden gensidigt i præsentationen af underholdningsgenrer. Meget tyder på at denne kritik har ret et langt stykke af vejen. Hvad er det nemlig for alternativer, ARD I og ZDF byder den tyske seer: I det tidlige aftenprogram dominerer på begge kanaler reklameblokkene med industriens reklameappeller og det privatøkonomisk producerede rammeprogram, hvis serier overvejende består af konsumstimulerende underholdningsgenrer.

De to kanalers aftenprogrammer kan for en overfladisk betragtning tage sig forskellige ud. Det væsentlige er imidlertid, at de to kanaler manøvrerer med nogenlunde samme udsendelseskategoritypologi, hvor de enkelte modsvarende kategoriers indhold adskiller sig meget lidt fra hinanden. Disse kategorier ligger så side om side eller forskudt i forhold til hinanden. Groft sagt kan seerne således vælge mellem underholdning og noget andet (politisk eller kulturelt magasin), eller - hyppigst - mellem underholdning og underholdning, men kun undtagelsesvis (iflg. skemaet: tirsdage 21-21.45, onsdage 22-22.45 og fredage 22-23) mellem politisk magasin og politisk- eller kulturelt magasin.

Undersøgelser af tyske seervaner viser, at det store flertal af seere vælger underholdningsprogrammer frem for de øvrige programkategorier, når de har mulighed for det¹³. Med næsten seismografisk følsomhed følger det brede publikum underholdningsstrømmens mæandrerende løb over de tre kanaler. (Dette faktum siger imidlertid intet om, med hvilken opmærksomhed seerne følger disse programmer og heller intet om, hvorvidt disse udsendelser imødekommer seernes egentlige interesser og behov).

Man kan forestille sig, at fristelsen til at 'køre slalom' ned gennem de to eller tre vesttyske programmers underholdningsudsendelser vil være endnu større for det brede danske publikum, der formentlig har eller vil få vanskeligheder med udsendelsernes sproglige element - et element der spiller en mere underordnet rolle i forbindelse med de ofte meget visuelt konciperede underholdningsudsendelser (flotte kulisser, løst krudt o.s.v.). Og man kan uden vanskelighed forestille sig, hvor hård en konkurrent et sådant 'selvkomponeret' tysk 'totalunderholdningsfjern-

syn' vil være og allerede er i visse områder til hjemlige eller nordiske kanaler.

Underholdning vs politiske udsendelser

Hovedkendetegnet ved ARD Is og ZDFs programskema (det foreløbigt sidste trådte i kraft 1.1.1978) er opsplitningen af sendetiderne og en skarpere tidsmæssig afgrænsning af de enkelte udsendelser, der må indordne sig den vedtagne raster. Det er iøjnefaldende, at sendetiderne for politiske informationer og dokumentationer er reduceret til maksimalt 45 minutter, mens de forskellige former for fjernsynsspil/-lege og underholdningsudsendelser tildeles den dobbelte eller endnu længere tid i sammenhæng. Samtidig nyder de sidste udsendelsestyper det privilegium, at de kan overskride sendetiden, hvilket politiske udsendelser kun kan gøre, når der er tale om valgudsendelser.

Netop opsplitningen af den politiske information gør det næsten umuligt at fremstille samfundsmæssige problemer sammenhængende og på differentieret vis - den punktuelle reportage uden tilstrækkelig analyse bliver snarere resultatet.

Et andet vigtigt træk ved programskemaet er underholdningsudsendelsernes omklamring af de politiske udsendelser og disses konkurrencesituation til underholdningsudsendelserne på de andre kanaler (den oprindeligt oprettede "beskyttelseszone" mandag og fredag for politiske udsendelser eksisterer i praksis ikke længere). Herved tvinges de politiske redaktioner til at være underholdende for at kunne konkurrere og deres udsendelser konsumeres som underholdning. Fjernsynets klassiske form for politisk underholdning er magasinet med dets featureindslag. Dette har man søgt at gøre mere broget, mere bevægeligt efter underholdningsudsendelsernes forbillede.

I stedet for at gøre politikken interessant og relevant og dermed underholdende på dens egne præmisser ved dagligt at præsentere - i den gode sendetid - lange, i sig selv sammenhængende programmer, der fremfører politisk/samfundsmæssigt/kulturelt indhold i underholdende form, synes tysk fjernsyn i stedet inde på en kurs, der fører til endnu mere opsplitning (der skal nu også lægges underholdning ind mellem Tagesschau og politisk magasin) og endnu mere nedskæring af det politiske stof til

fordel for underholdningen.

Rød-sort antagonismen

Endnu en årsag til seernes svigtende interesse for de politiske udsendelser kan muligvis findes i disses tandløshed, der hænger sammen med de politiske partiers faste greb om de elektroniske massemedier i Forbundsrepublikken. I en bestemt passage af Forforbundsforfatningsdomstolens dom i 1961 (rettet mod det såkaldte Adenauerfjernsyn) foreskriver domstolen en organisation af radio- og fjernsynsanstalterne, der indebærer, at det totale programs indhold tilrettelægges efter retningslinier, der "garanterer et mindstemål af afvejethed (Ausgewogenheit), saglighed og gensidig agtelse." Af denne sætning har partierne (som de ikke kun politisk, men også offentlighedsmægtigste samfundsmæssige grupper i det repræsentative parlamentariske demokrati) afledt en organisatorisk og indholdsmæssig opdeling af radio- og fjernsynsprogrammerne efter forholdstalsvalgprincippet. De har videre, til dels utilsløret fordret personalemæssig "afvejethed" i anstalternes enkelte redaktioner, og de har i praksis kraftigt søgt at fremme en sådan udvikling. Partiernes stigende indflydelse på de elektroniske medier, lader sig måske mest spektakulært aflæse i netop de politiske magasiners historie og udvikling. De politiske magasiner, omtrent den eneste programkategori, der institutionaliserer en autonom, aktuel fjernsynsjournalistik, her gradvist internaliseret de politiske partiers pålæg om "afvejethed" til det punkt, hvor de selv har antaget indbyrdes polær partipolitisk orientering, idet de samtidig generelt har søgt at dække sig ind gennem en rigid højre-venstre dichotomisering i det journalistiske arbejde. I stedet for journalistisk bearbejdning af de behandlede temaer og uddybning af deres modsætninger og problemer er stadig mere trådt en blot og bar præsentation af temaerne og en refleksmæssig forenkling af alle kontroverser til to standpunkter.

Den tiltagende partipolitiske polarisering i Forbundsrepublikkens politik har yderligere befordret denne indsnævring i også de elektroniske mediers publicistiske spektrum til en nu tilsyneladende næsten total højre-venstre eller rød-sort antagonisme.

Den tætte tilknytning til de respektive partipolitiske paroler har ført til, at de

politiske magasiner "under hensyntagen til den anspændte politiske situation i BRD" generelt afstår fra at lave "konfliktorienteret" reportage. Den seer, der vælger at se politiske udsendelser, præsenteres således ganske vist ikke for underholdningsudsendelsernes skinvirkelighed, men for en virkelighed anskuet gennem rød-sorter briller.

At også danske vælgere kan få en stor del af deres politiske opdragelse og orientering via de vesttyske elektroniske medier åbner i denne forbindelse - for mig at se - interessante perspektiver.

Regionalprogrammer/reklamerammeprogrammer

Også fra anden kant er det vesttyske fjernsyns uafhængighed truet. Fra dets oprettelse har mangeartede private interesser - til dels gennem deres politiske repræsentanter (jfr. CSUs mediepolitik gennem de sidste 10 år) presset på for at få etableret kommercielt tv, subsidiært reklamer i det allerede eksisterende offentlig-retslige radio- og fjernsynssystem.

I midten af tresserne gav de offentlig-retslige anstalter efter for kommercialiseringspresset og indførte reklamer i fjernsynet på kanal I og II (men ikke III), selv om det i høj grad strider mod den offentlig-retslige logik. Indførelsen af reklamer førte ifølge en række tyske medieforskere ret hurtigt til en udvikling i de to kanalers programmer, der indebar en ændring mod masseattraktive programmer, bort fra de mere esoteriske udsendelser, der efterhånden forvistes til de sene, seerfattige sendetidspunkter.

Ca. 3% af ARDs og ZDFs fælles programflade udfyldes af reklamer. I 1962 udfærdigede delstaternes ministerpræsidenter en lov om, at ZDF og de enkelte ARD-anstalter hver for sig dagligt ikke må sende mere end 20 minutters "ren" reklame ud i æteren. Søn- og helligdage er reklameudsendelser forbudt. Samtidig blev det bestemt, at ARDs reklamer skulle sendes i tidsrummet 18-20 (de er altså begrænset til regionalprogrammerne), medens ZDFs reklameindslag skal placeres i tidsrummet 17.30-19.30.

Både ARD og ZDF sender reklamer i fire blokke af en varighed på mellem 5 og 7 minutter; de er placeret mellem programmerne, ZDFs på faste tidspunkter (17.45, 18.15, 18.50 og 19.20). ARDs anbringes, hvor det passer sig med programmet netop den dag, jfr. her appendix, s. I: ARD-Regionalprogrammer (prototype).

ARDs reklameomsætning (805,1 mio. DM) udgør 29% af anstaltens samlede indtægter (2.746,8 mio. DM). Hos ZDF udgør reklameindtægterne 45% af de samlede indtægter (919,13 DM). Ikke uden grund kaldes det tidlige aftenprogram også "reklameprogrammet".

Hos ARD ligger - som tidligere nævnt - det redaktionelle tyngdepunkt mellem 18 og 20 på reportage om lokale og regionale begivenheder. ZDF sender inden for samme tidsrum "Die Drehscheibe" (angiveligt et nyhedsmagasin - der imidlertid roder informationer fra områderne: politik, mode, showbusiness, "det alment-menneskelige" sfære og konsumsfæren sammen til en blanding, der til forveksling ligner den, som radioprogrammerne for automobilførere allerede forlængst har perfektioneret, og som kan være vanskelig at skelne fra direkte reklame).

Den anden - lige så vægtige hovedkomponent i begge kanalers reklameprogram er krimi- eller western-seriefilm, der hyppigst købes i USA. Disse serier fås som bekendt billigt (medens indkøb af en amerikansk serierække inklusive den nødvendige synkronisering beløber sig til mellem 18.000 og 20.000 DM, koster en egenproduktion af samme længde almindeligvis mellem 150.000 og 160.000 DM). Prisen er vigtig, fordi reklameindtægterne fra reklameprogrammerne ikke kun skal finansiere dette, men også helst en stor del af eftermiddags- og aftenudsendelserne.

Retfærdigvis skal det nævnes, at både ZDF og ARD i de senere år - efter en voksende kritik af de udenlandske produktioner - har påbegyndt en egenproduktion af seriefilm (gemytlige familieserier, krimier). Alligevel må man fastholde, at mellem 18.00 og 20.00 bestemmer også kommercielle synspunkter ZDFs og de enkelte ARD-anstalters programmer. Dels bestemmes programstrukturen tidsmæssigt af reklameudsendelserne. Dels slår reklameindflydelsen ind i reklameramme-programmet. Dette forhold bestrides da heller ikke af fjernsynsanstaltens programansvarlige. Således udtaler Dieter Schwarzenau, afdelingsleder ved ZDF: "At reklamen indsnævrer programdispositions mulighederne, at den sætter forskellige

former for tvang, kan og skal ikke benægtes. På den anden side forekommer det mig, som om disse tvangsformer alt for ofte og generelt udifferentieret overvurderes" (D. Schwarzenau på Mainzer Tagen der Fernsehkritik, 20.-22.10.1975, manus). Noget mere kritisk forholder sig den tidligere programdirektør ved SWF, Dieter Stolte: "Der er overhovedet ingen tvivl om, at der består en sammenhæng imellem nødvendigheden af at tjene penge før kl. 20 og "tvangen" til at opnå høje seertal - med henblik herpå indledes nødvendigvis - om også til dels ubevidst - en spekulation i sensationslyst og i de lavere instinkter, d.v.s. netop i voldsfremstilling" (edp/RF 28, 26.4.1975).

Kanal 1 og 2 programmernes harmonisering med reklameindholdet begrænser sig imidlertid ikke til reklamerammeprogrammet, men rækker tillige ind i aftenprogrammerne.

Reklamerammeprogrammet har vist ARD og ZDF, der i forvejen lå i programkonkurrence om seerne - vejen til større seertal. Og i det omfang, de ikke selv kunne finde den, har presset fra fortalene for kommercielt tv, der nu kunne argumentere med reklameprogrammernes store seertal, givet hjulpet dem på vej til de koordinerede masseattraktive aftenprogrammer.

Denne tilstand har længe været en torn i øjet ikke alene på store dele af tv-kritikken, men også eksempelvis SPD, hvor man sågar har plæderet for et totalt forbud mod fjernsynsreklame og for programmernes eksklusive finansiering gennem licensindtægter (jfr. Hansvolker Ziegler: Zur Zukunft der Organisation des Rundfunks, in Evangelische Konferenz für Kommunikation, Hg., Rundfunk als Machtfreier Raum, Frankfurt 1972, p. 37 ff.).

Radio- og fjernsynsanstaltens erhvervsøkonomiske orientering udvirkes tillige af indflydelsen fra de private produktionsselskaber, 'underleverandørerne' til fjernsynsanstaltens egne reklameselskaber, de såkaldte "Werbetöchter", der er ansvarlige for fremskaffelsen af reklamespots og som - i flere tilfælde - også er ansvarlige for hele reklamerammeprogrammet.

Orienteringen mod princippet om omkostningsdækning og den i stigende grad anvendte driftsøkonomi betyder en overtagelse af privatøkonomiske forretnings-

principper og dermed tendentielt en indskrænkning af radio- og fjernsynsanstaltens kommunikative opgave. Den overdrevne skelen til høje seertal kan nemt føre til en frivillig underkastelse i forhold til de markedsmekanismer, som den offentlig-retslige radio- eller fjernsynsanstalt netop skulle være unddraget.

Perspektiver

Om den snigende kommercialisering med dens konsekvenser for indholdet i tysk tv (mere underholdning, færre og kortere politiske udsendelser opblandet med underholdning (efter Drehscheibe-modellen ?), o.s.v.) vil fortsætte og eventuelt accelerere, vil afhænge af, hvilken mediepolitik, der i den nære fremtid føres i forhold til det af teknologien muliggjorte forøgede kanalvalg (satellitter, kabel-tv). I denne sammenhæng må også striden om NDR, der betegnedes endnu et stormløb mod den offentlig-retslige organisation af det vesttyske tv - et stormløb, der meget vel i sidste ende kan munde ud i en opbrydning af denne organisation og indførelse af en parallel kommerciel tv-model, ses.

Noter

1. Hamborg sendte allerede fra d. 4.5.1945 som den britiske militærregerings nyhedssender på tysk (jf. herom også H.C. Greene, RuF 1965 s. 119 ff. Jf. desuden Donald D. Reich: Der Wiederaufbau des deutschen Rundfunks unter der Militärregierung, in: RuF 1963, s. 375 og M. Balfour: Four Power Control in Germany and Austria 1945-46, London-New York-Toronto 1956, s. 219 ff.). Radio Berlin/Berliner Rundfunk var ligeledes, under sovjetisk kontrol, i drift fra 1945.
2. Jf. Liselotte v. Reinken: Rundfunk in Bremen 1924-74, Bremen 1975. Planerne om disse private radiostationer strandede, iflg. Reinken, på at finansieringen ikke lod sig sikre forud (op. cit. s. 54).
3. Barbara Mettler: Demokratisierung und Kalter Krieg, Berlin 1975, s. 106.
4. Jf. Bernd Rasak: Parteieneinfluss und Rundfunkaufsicht, in: RuF 1/1974, s. 58.
5. Jf. Klaus Berg: Die Entstehungsgeschichte des Gesetzes über den Hessischen Rundfunk, in Publizistik 3/1973, s. 311.
6. Jf. Mettler 1975, s. 106.
7. M.h.t. englændernes radiopolitiske overvejelser og -handlinger i den umiddelbare efterkrigs Tyskland, jf. Hugh C. Greene: Entscheidung und Verantwortung, Hamburg 1970 og Rundfunkerfahrungen in Deutschland, foredrag 10.4. 1965 i Stuttgart, samt Eva-Maria Freiburg: Die Geschichte des Rundfunks in Nordrhein-Westfalen, 1945-1955, Diss. Hannover 1974.
8. Citeret efter henhv. Mettler 1975, s. 106 og Klaus Berg: Die Entstehungsgeschichte des Gesetzes über den Hessischen Rundfunk, Publizistik 4/1973, s. 311.
9. Skrivelse fra den bayerske militærregering til den bayerske ministerpræsident, tekst i Bilag 1225, Bayerischer Landtag 1947/48. Teksten er en til dels ordret gengivelse af tilsvarende retningslinier udstukket af den stedfortrædende mili-

tærguvernør af 21.11.47 til Länder-militærregeringerne, jf. Radio Control Branch, OMGUS 269-3/4. Teksten her citeret efter Mettler 1975, s. 106.

10. Jf. Günter Hermann: Die Rundfunkanstalt, in: Archiv des öffentlichen Rechts. Bd. 90/1965. s. 299 f.

11. Langenbacher 1974, s. 87.

12. Her sigtes til "den bayerske radio-/fjernsynskrig" 1972-73, der indledtes med CSUs forsøg på at styrke den partimæssige repræsentation i radio-/fjernsynsrådet på bekostning af de øvrige samfundsgruppers repræsentation, og samtidig på at begrænse intendantens beføjelser. Disse planer blev imidlertid imødegået af SPD, FDP samt forskellige andre organisationer herunder også fagforeningerne, der grundlagde Bürgerkomitée Rundfunkfreiheit med det formål at få bragt spørgsmålet til folkeafstemning (for første - og indtil videre eneste - gang, gik borgere på gaden i Vesttyskland for at forsvare radio-/fjernsynsfriheden), idet man fremsatte et alternativt ændringsforslag til den Bayerske radiolov. Dette ændringsforslag fremhævede, at radio-/fjernsynsdriften i Bayern nødvendigvis måtte være et offentlig-retsligt anliggende, samt at antallet af repræsentanter fra statsregering, senat og landdag i radio-/fjernsynsrådet ikke måtte overstige en trediedel af det samlede medlemstal (resten skulle repræsentere "bedeutsame weltanschauliche und gesellschaftliche Gruppen", der selv skulle vælge eller udpege deres repræsentation).

Ved folkeafstemningen 1.7.1973 ("Volksbegehren Rundfunkfreiheit") måtte CSU se sit ændringsforslag forkastet, idet afstemningen udtalte sig klart til fordel for et ændringsforslag, som ganske vist var et resultat af forhandlinger mellem CSU og komiteen, men som i de afgørende punkter lå tæt op af komiteens alternative forslag. Den ordlyd, som folkeafstemningen bekræftede var således følgende (i afsnit II):

"Rundfunk wird in öffentlicher Verantwortung und in öffentlich-rechtlicher Trägerschaft betrieben. An der Kontrolle des Rundfunks sind die in Betracht kommenden bedeutsamen politischen, weltanschaulichen und gesellschaftlichen Gruppen angemessen zu beteiligen. Der Anteil der von der Staatsregierung, dem Landtag und dem Senat in die Kontrollorgane entsandten Vertreter darf ein Drittel nicht übersteigen. Die weltanschaulichen und Gesellschaftlichen

Gruppen wählen oder berufen ihre Vertreter selbst." (Verfassung des Freistaates Bayern, Gesetz vom 19. Juli 1973)

Til trods for at Bayerns Radio-/fjernsynslov hermed blev en af de radio-/fjernsyns love der kraftigst understreger princippet om offentlig-retsligt bærerskab og om stændermæssig repræsentation, har imidlertid heller ikke denne folkeafstemnings vedtagelse kunnet forhindre, at parti- og regeringsrepræsentanter i Bayern i stigende grad har influeret programudformningen med radio-/fjernsynsrådet som redskab.

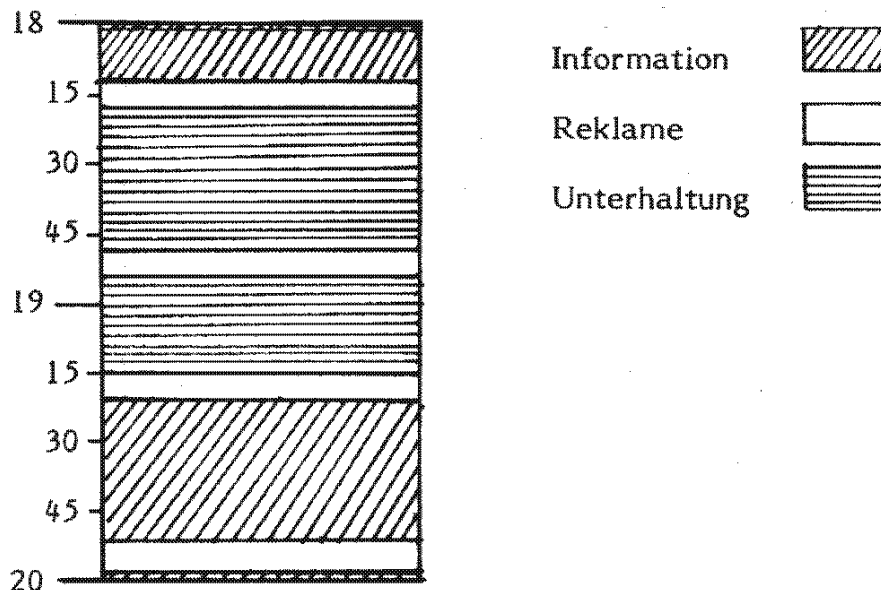
13. Jf. Will Teichert: Die Sehgewohnheiten der Zuschauer, in P.v. Rüdén (Hrsg.) Unterhaltungsmedium Fernsehen, München 1979.

ARD-Regionalprogram (prototype)

Sendes mandag - fredag: 18.00 - 20.00, lørdag 17.30 - 18.00 og 19.00 - 20.00; søn-og helligdage sendes ikke regionalprogrammer. Programmerne udsendes af alle 9 ARD-anstalter.

Sendetid i min.	Sendetidspunkt	Programtype	Programeksempel
1	18.00	Trailer, "Vorschau"	
10	18.01	Nyheder, regionale nyheder og reg. sport	(NDR) Berichte vom Tage, Die Sportschau der Nord-Schau
7	18.11	Reklamer	
30	18.18	Seriefilm (am., eng., fransk el. tysk): familie-, krimi-, komedie-serie	Eine amerikanische Familie/ 7 th Avenue/ Oh, Mary// Achtung Zoll: Freifahrt für Schmuggelzigaretten/ St. Pauli Landungsbrücken, Polizeiinspektion/ etc.
7	18.48	Reklamer	
20	18.55	Seriefilm (i kontrast til den ovenfor programsatte seriefilm: hvis dér krimi, så her familie- el. komedie, el. evt. "Unterhaltung"// Børneudsendelse (mindre børn)	Die Onedin-Linie/Poenichen, etc. Sandmännchen
7	19.15	Reklamer	
30	19.22	Regionalt magasin (features om emner af almindelig interesse)	(NDR) Nordschaumagazin
7	19.52	Reklamer	
1	19.59	Trailer, "Vorschau"	

Den kvantitative fordeling, udtrykt i de tidligere "grove" kategorier:

Skema over ARDs/ZDF's formiddagsprogram efter 1. 1. 1978

	Mandag	Tirsdag	Onsdag	Tors-
	ARD + ZDF	ARD + ZDF	ARD + ZDF	ARD
8				
15				
30				
45				
9				
15				
30				
45	Sesamstrasse	Sesamstrasse	Sesamstrasse	Sending Maus
11	T/h (3')		T/h (3')	T/h (3')
15		T. m. Tagesthemen /h. m. heute Journ.	evt. m. Tagesthe- men/heute Journ.	evt. m. men/heu
30				
45	Unterhaltung Serie	Spielfilm	Unterhaltung	Unter-
11	FS-Spiel	Feature	Feature (sociale problemer)	Feature proble-
15	Feature	Pol./kult. Maga- zin	Dokumentarspiel	FS-Film
30		Unterhaltung	Sport	Filmco-
45				
12				
15	Umschau		Pol. Magazin (W.h.) (Monitor/Report)	Pol. Ma (ZDF-Ma
30	Weltspiegel	Umschau		Umschau
45		Presseschau	Presseschau	Presse-
13	Presseschau T/h	T/h	T/h	T/h
15				
30				
45				
14				

dag	Fredag	Lørdag	Søndag	
+ ZDF	ARD + ZDF	ARD + ZDF	ARD ZDF	
				8
				15
				30
				45
				9
				15
mit der	Pusteblume		Gottesdienst	30
				45
			Feature (Länder, Menschen, Abenteuer)	10
Tagesthete Journ.	T. m. Tagesthemen h. m. heute Journ.	T. m. Tagesthemen/ h. m. heute Journ.		15
				30
haltung (forbrug, mer)	Spielfilm Unterhaltung (Show, Musik) Feature (sociala problemer)	Spielfilm (Western, Krimi) Feature Unterhaltung (Show, Musik)	ZDF-Matinee FS-Spiel, Spielfilm	45
medy			Sending mit der Maus	11
			FS-Spiel FS-Film Feature (für jugendliche)	15
				30
				45
				12
gazin gazin/Bilanz)	Kennzeichen D (om forh. DDR-BRD)	Programmv	Internat. Frøhschoppen (panel om udenrigspolitik)	15
		Umschau	Sonntagskoncert	30
				45
schau	Presseschau T/h	Presseschau T/h	T. m. Wochnespiegel	13
				15
			Feature Musik	30
		Programmvorschau	Magazin d. Woche	45
				14
		T	Kinderprogr. (Serie)	15
		Sesamstrasse		x
				30

x: Pusteblume/Rappelkiste

Skema over ARDs/ZDFs eftermiddagsprogram efter 1. 1. 1978

	Mandag		Tirsdag		Onsdag		Tors -
	ARD I	ZDF	ARD I	ZDF	ARD I	ZDF	ARD I
14							
15							
30							
45							
15							
15							
30							
45							
16							
15	T		T		T		T
15	Unterhaltung		Feature		Feature	Trickbonbons	Familie-
30	Feature	Erziehung u. Bildung	Kinderunterhaltung (Seriefilm)	Mosaik (for ældre)	Kinderunterhaltung (Nonsens n. Noten)	Pusteblume	magasin (Sie-er- Es/Worüber man n. gern spr.)
45							
17							
15	Unterhaltung für Kinder (Montags-spess)	heute		heute	Kinderprogramm (Abenteurerfilm 6.1.)	heute	Kinderprogramm (Feature/Unterhaltung)
30		Kindersendung (serie/feature)		Kinderprogramm (Serie)		Kinderprogramm	
45							
18	T	Drehscheibe	T	Drehscheibe	T	Drehscheibe	T
15							
30		Krimi (t) (SOKO 5113 / I. O.B. Spezialauftrag)		Kinderprogramm (tegne)-seriefilm		Unterhaltung (Quiz, Musik)	
45							
19	Regionalprogramm		Regionalprogramm		Regionalprogramm		Regionalprogramm
15							
30							
45							
20							

Skema over ARDs/ZDFs aftenprogram efter 1. 1. 1978

	Mandag		Tirsdag		Onsdag		Torsdag
	ARD I	ZDF	ARD I	ZDF	ARD I	ZDF	ARD I
18							
15							
30							
45							
19	Regionalprogramm	heute	Regionalprogramm	heute	Regionalprogramm	heute	Regionalprogramm
15		Werbung		Werbung		Werbung	
30		Hitparade		Spiefilm 26x		Fami-Sport	
45		Disco		Dokumen-tarspiel 8x		lien-spie	
20		Erkennen Sie die M		FS-Spiel 6x		Seriengel 26x	
		Spass mit Musik		Volks-stück 12x		10x	
	T/W		T/W		T/W	Quer-schn. 6x	T/W
15				FS-Spiel 21x90'		ZDF-Maga-zin	
30		Ratgeber-sendung	Unterhalt-ung Quiz	21x 105'		Bilanz	
45	Serie						
21		heute Journal		heute Journal		heute Journal	
15			Politi-sche Maga-zine	Politik Feature (Innen und			
30	Auslands-Reportage Kontrste 6x45/6x30'	FS-Spiel 40x		Gesell-schaft)		Krimi	
45			Krimi (serie-)	Film-kunde 26x			
22	Unter-haltung Comedy-Shows Satire	Dokument-arspiel 12x		Spiel film 26x			
15						Wissen Pol 15x	
30						betr FS 6x	
45	TT		TT			Kir-che 5x	
23		heute		Jazz-Kon-zert 26x		FS- und Dokumentar Spiel (Wh	
15	Spielfilm (Wh./90')		Unter-haltung (Wh.)	heute		aktueller Sport	
30						Theater u. Musik (W.h. 13x	
45							
24			T				
15	afsl. m. T					heute	
30							

FS-Disk. (9x60')
Hearing (4x bis 90')

	Freitag		Lørdag		Søndag			
	ZDF	ARD I	ZDF	ARD I	ZDF	ARD I	ZDF	
				Sport-schau		Dokumen-tation		18
						T (3')	Serie	15
				Regional-programm				30
						Sportschau		45
heute		Regional-programm	heute	Regional-programm	heute		heute Bonner Perspektiven	19
Werbung			Werbung		Werbung			15
Unterhalt-ung/show (eks. Der gr. Preis Dalli-Dalli)/Musik/Comedy-Show/o.l.			Auslands-journal		Musik Sparring Direkt Jugendfilm Automagaz. Spielserie	Weltspie-gel	Kul-tur 26 x	30
	T/W			T/W			Kul-tur 20 x	45
		Krimi(t) (Der Alte, Derrick, f. eks.)		Unterhalt-ung 26 x	Spiel-film 26 x	Tiere 13 x	FS-Spiel Serie 13 x	20
				Volksstück Boulevard 26 x	FS-Spiel 8 x	Unterh. Tatort 13 x	FS-Spiel Sport 13 x	15
heute Journal		Spielfilm 26 x 90' 26 x 105'			Operette Boulevard 13 x Unterhaltung	Feat. 13 x	heute+ Special 13 x	30
Kennzeich-en D 26x				Lotto T/W W.z. Sonnt.	heute	Spiel-film 13 x	Oper 6 x	45
Auslands-features/Bonner Fragens		Tiere 13 x Unterhalt-ung 39 x			Sport-Studio	FS-Spiel 13 x	Spiel-film 7 x	21
	Fea-ture 13 x					Spiel-film 13 x	Scha-spiel 5 x	15
	Wirt-schaft Pro uschaft 22 x	heute Journal		Talk-Show		Spiel-film 13 x	Scha-spiel 5 x	30
	Contrasmag. 8 x 26 x	Aspekte 26 x 30' 26 x 45'		Spiel-film (90')		Spiel-film 13 x	FS-Spiel 7 x	45
Kleines FS-Spiel (indt. llo')	TT					Feature Porträt Medien-kritik	heute	22
heute		Sport						15
								15
	FS-Spiel (W.h. /90')	Spielfilm 13 x Erst-sendung, 39 x W.h.		Spiel-film (90')	Western Krimi (også W.h./75')			30
								45
								24
								15

x: "Musik ist Trumpf"

Kilde : ARD Jahrbuch 77 (Anm. 4), s. 302 f.